

dipam

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

PERSPEKTİF

Aysu ŞAHİN

EYLÜL 2023 | Sayı: 22

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI: BÜYÜYEN EKONOMİ

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) şu an 19 adet aktif olduğu iş birliği alanı görünmekle beraber üyeler arasında özellikle ekonomi ve ekonomiyle direkt ilgili konularda iş birliği söz konusudur. Bu 19 iş birliği alanı siyasi, ekonomik, gümrük, ulaştırma ve eğitim gibi alanlar başta olmak üzere çeşitli alanları içermektedir. Örgütün tam ve gözlemci üyelerinin politika uygulama alanları incelendiğinde, özellikle ekonomik ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Gözlemci statüsü ve soydaş ilişkisinin olmaması dolayısıyla ilk bakışta üye ülkelerden daha farklı bir pozisyonda görünen Macaristan'ın

dahi ekonomik iş birliğinde etkin olduğu görülmektedir. Günümüz neoliberal düzeninde, TDT üyelerinin de ekonomik iş birliğine artı bir önem atfetmesi şaşırtıcı değildir. Bunun yanı sıra güçlü ekonomik birlikteliklerin, güçlü siyasi birliktelikleri de beraberinde getirdiği bilinmektedir. O halde TDT gibi genç bir yapılanmanın ekonomik anlamda gelişim gösterip iş birliğini sağlaması, uluslararası arenada daha da etkin bir rol alabilmesi için önceliklidir. TDT, üyelerini AB gibi kesin kanun ve kurullarla sınırlayan bir yapı değildir. İş birliğini önemseyen ve etki

alanını giderek artıran fakat bunu yaparken üyelerinin egemenlik alanlarına karışmayan bir örgüttür. TDT üyelerinin ekonomik anlamda iş birliği yapması ve TDT'nin hedeflenen ekonomik büyüklüğe ulaşması, diğer iş birliği alanlarının geliştirilmesinde de öncü olacaktır. Bu sayede ilerleyen süreçte TDT'nin elinde uluslararası arenada daha fazla kart olacaktır.

SSCB'nin 1991 yılında dağılmasından sonra şu an TDT üyeleri olan; Azerbaycan, Kırgızistan, Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan bağımsızlıklarına kavuşmuştur. Sovyetler Birliğinden ayrıldıktan sonra Sosyalist düzenden farklı bir dünya ile karşılaşan Türk Devletleri, bu Yeni Dünyaya adaptasyonda çeşitli zorluklar yaşamıştır. Fakat Türkiye'nin de destek vermekten ve tecrübelerini paylaşmaktan çekinmemesi ile birlikte Türk Devletleri günümüzde bu sorunların pek çoğunu aşmış ve ilerlemeye devam eden bir duruş sergilemektedir. Birleşmiş Milletler'in 2020 verilerine göre Türkiye 720.098 milyon dolar, Kazakistan 171.082 milyon dolar, Macaristan 155.808 milyon dolar, Özbekistan 57.707 milyon dolar, Türkmenistan 42.845 milyon dolar, Azerbaycan 42.607 milyon dolar, KKTC 24.612 milyon dolar, Kırgızistan 7.736 milyon dolar Nominal GYSİH'ye sahiptir.¹ Türkiye dünyanın en büyük 20 ekonomisini içeren G20 grubunun bir parçasıyken IMF tarafından diğer TDT üyelerinin de gelecek yıllarda ekonomisinin büyümesi beklenmektedir. Böylece son yıllarda Batı'dan Doğu'ya kayıyormuş gibi görünen ekonomik büyüme ivmesinin bölgesel bir girişim niteliği taşıyan TDT için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Serbest ticaret, TDT ve üyelerinin ilişkilerinde oldukça büyük önemdedir. TDT içerisinde Türkiye, üretim kapasitesi, imalat sanayii altyapısı ve rekabet gücü ile öne çıkmaktadır. Diğer Türk devletleri de özellikle enerji kaynakları ve ihracatçı konumlarıyla ekonomik açıdan gelişmeye açıktır. Kimlik bağı da bulunan TDT üyelerinin birbirlerini tamamlayan kaynak ve üretim güçleri, onları aynı zamanda oldukça uyumlu partnerler haline getirmektedir. Bu durum ekonomik ilişkilere de yansımaktadır. Örneğin, Türkiye'nin Azerbaycan ile 2019 yılında 4,5 milyar dolar olan ticaret hacminin, 2023 yılında 15 milyar dolara çıkarılması beklenmektedir. Benzer şekilde Türkiye, Kazakistan ile 2017 yılında 2,2 milyar dolar olan ticaret hacmini de gelecekte 10 milyar dolara çıkarmayı hedeflemektedir. TDT üye devletlerinin daha çok iş birliği ve ortak girişime karşı duydukları arzuyu dile getirdikleri açıklamaların sayısı artmaya devam etmektedir. Basitleştirilmiş Gümrük Hattı (BGH) gibi uygulamalarla hem devletlerarası güveni işaret eden hem de tüm üyeler adına karı arttıran uygulamaların sayısı artmaktadır ve elbette bu güvenin tek nedeni yalnızca ekonomik bağlar değildir. BGH, ülkeler arasında yapılmakta olan ticaretin güvenli, sürdürülebilir, rekabetçi, önceden bilenebilen maliyet hesaplamalarıyla, belirlenen süre içerisinde, risksiz yapılmasını ve bunun yanı sıra kayıtlı bir dış ticaretin oluşmasını sağlamaktadır. Böylece TDT üyelerinin ticaret kapasiteleri artmaktadır. Benzer şekilde TDT üyelerinin, birbirlerinin yerli üretimlerini destekledikleri de görülmektedir. Bunun Türkiye adına en belirgin örneklerinden birisi, yakın zamanda TOGG araçlarına TDT

¹ United Nations, "Basic Data Selection", erişim: 6 Eylül 2023, <https://unstats.un.org/unsd/snaama/Basic>

üyelerinden gelen destektir. Benzer şekilde TDT üyeleri birbirlerini savunma sanayisinde de desteklemektedir. TDT üyeleri 700 milyar dolar seviyesinde bir dış ticaret hacmi gücüne sahiptir. 2021'de İstanbul Zirvesi'nde kabul edilen Türk Dünyası 2040 Vizyon Belgesi'nin ardından ekonomik olarak iş birliklerinin kapasitesi ve sayısı hızla artmaya başlamıştır. Bu vizyon öncelikli olarak finansal bağımsızlık, yabancı paraların kullanımının azaltılması ve bütünleşmiş ticari altyapının geliştirilmesini içermektedir. Tüm bunların yanında TDT üyeleri arasında farklı aktörlerin de çalışma grupları oluşturduğu görülmektedir. Örneğin, yakın tarihte KOBİ ve finans gruplarının daha entegre olarak çalışmalar yürüttüğü gözlenmektedir. Ayrıca TDT tarafından Türk Devletleri'nin ekonomik ilişkilerini derinleştirmek adına özel ekonomi bölgelerinin kurulması hedeflenmektedir, bu ekonomik bölgelerden ilki Turan Özel Ekonomik Bölgesi (TuranSEZ)'dir.

2022-2027 arasında IMF tahminlerine göre, Türkiye 2027 yılında 1.354 milyar dolar milli gelire ulaşacakken; Kazakistan 283,4 milyar dolar, Özbekistan 152,6 milyar dolar, Azerbaycan 87,3 milyar dolar, Kırgızistan ise 13,95 milyar dolar milli gelire ulaşacaktır.² Ayrıca 2022'de 1,3 trilyon dolarlık ekonomik büyüklüğe erişen Türk devletlerinin 2027'de 2 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir. Nominal GYSİH'e göre bakıldığında ise şu an TDT'nin dünyada 13. sırada olduğu görülmektedir. 1,3 trilyon dolarlık milli gelir, 560 milyar dolarlık dış ticaret hacmi, 250 milyar dolarlık yurtiçi yatırım stoku ve üretim kapasiteleriyle TDT, ekonomik potansiyelinin olduğunu göstermektedir.

Özellikle üye devletlerin birbirlerini tamamlayan parçalara sahip oluşu ekonomik birliklikleri kolaylaştırmaktadır. Örneğin Macaristan ve Türkiye imalat sanayisi, Kırgızistan ve Özbekistan insan kaynağı potansiyeli, Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan enerji kaynak üretimleriyle çeşitli ortaklıklar kurmaya devam etmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Türkiye ve Macaristan coğrafi konumları itibari ile TDT'nin Batı ile ekonomik ilişkilerinde de kolaylık sağlamaktadır. Bu kapsamda TDT'nin enerji üreticisi üyelerinin AB devletlerine bu enerjiyi transferini sağlayan boru hatları gündemdedir. TDT üyelerinin kendi aralarındaki ticarete bakıldığında da 10 milyar doların üzerinde bir hacim görülmektedir. Türkiye en büyük ticari ortak olarak öne çıkarken üyelerin ekonomik altyapılarıyla dış ticaretleri orantılı olarak ilerleme göstermektedir. Türkiye'nin TDT üyelerine ihracatının yanı sıra özellikle doğal kaynakları bu devletlerden ithal ettiği bilinmektedir. Türkiye, TDT üyesi devletlerin ticari ilişkilerinde önemli bir yüzdeye sahiptir. Bu bağlamda ekonomik iş birlikleri, TDT devletlerinin ilişkilerinde önceliklidir.

Türkiye'nin Türk Cumhuriyetlerinde geniş yatırımları ve altyapı projeleri bulunmaktadır. Mevcut koşullarda TDT üyelerine daha çok Türkiye ve Macaristan tarafından yatırımların geldiği, diğer üyelerin ise yatırımlarda henüz amaçlanan noktada olmadığı saptanmaktadır. Bununla birlikte yaklaşık 3 binden fazla Türkiye kökenli firma da Orta Asya'da faaliyet göstermektedir. Ekonomik ilişkilerin istenilen düzeyde olmadığını ve tüm

² Kriter Dergi, "Türk Dünyasının Ekonomik Geleceği: 2040 Vizyonu", erişim: 6 Eylül 2023, <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri->

[teskilati/turk-dunyasinin-ekonomik-gelecegi-2040-vizyonu](https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-dunyasinin-ekonomik-gelecegi-2040-vizyonu)

üyelerce daha fazla ilerletilmesinin amaçlandığını söylemek mümkündür. Bu niyetin bir göstergesi olarak TDT tarafından “Türk Yatırım Fonu” oluşturulmuştur. Türk Yatırım Fonu eşit sermaye katkısı ve eşit oy hakkı ilkesine dayanarak kurulmuştur ve TDT tarafından bu fonun iş birliklerini güçlendirirken karşılıklı yatırımı arttırması, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeleri desteklemesi hedeflenmiştir. Böylece ekonomik olarak sağlanan güç birliğinin daha büyük ve çeşitli iş birliklerinin öncüsü haline gelmesi amaçlanmıştır. Türk Yatırım Fonu’nun ve diğer yatırım hedeflerinin, Ticareti Kolaylaştırma Strateji Belgesi çerçevesinde faaliyet göstermesi ve Türk Ticaret Evleri (TTE) ve Türk Ticaret ve Sanayi Odası (TTSO) kurumları aracılığıyla yürütülmesi beklenmektedir.

TDT devletleri arasındaki ekonomik ilişkiler ve TDT'nin dünya ekonomisindeki yeri büyüme potansiyeli taşımaktadır. Bu potansiyelin geliştirilmesinde, üye devletlerin çabalarını artırması beklenmektedir. Mevcut koşullarda Teşkilat dışı ticarete Türkiye, Macaristan ve Azerbaycan konumlarından dolayı daha açık ticaretler tercih ederken diğer TDT üyelerinin daha az ticari entegrasyon tercih ettiği gözlenmektedir. Fakat tüm TDT üyelerinin günümüzde açık ticaretlere yöneldiği ve hızlanmış bir ekonomik büyüme hedeflediği varsayılabilir. Özellikle TDT'nin kendi içinde ekonomik alanda ortaklıklarını ve yatırımlarını arttırdığı ve ekonomik iş birliği alanının diğer alanlara nazaran daha hızlı bir şekilde geliştiği söylenebilir. Bu ekonomik iş

birliklerinin ileride yeni iş birlikleri için fırsatlar yaratacağı da beklenen gelişmeler arasındadır. Bağımsız uluslararası kuruluşlarca da TDT üyelerinin ekonomik büyümesinin hızlanması beklenmektedir.³ Böylece TDT'nin özellikle ekonomik olarak ileriki yıllarda daha söz sahibi bir konuma gelmesi mümkün görünmektedir.

Kaynakça:

- <https://tim.org.tr/tr/turk-devletleri-teskilati-hukümetleri-arasında-basitleştirilmiş-gumruk-hatt#:~:text=E%2D%C4%B0hracat%20Destekle ri-,T%C3%BCrk%20Devletleri%20Te%C5%9Fkilat%C4%B1%20H%C3%BCk%C3%BCmetleri%20A ras%C4%B1nda%20Basitle%C5%9Ftirilmi%C5%9F%20G%C3%BCmr%C3%BCk%20Hatt%C4%B1%20Kurulmas%C4%B1na%20%C4%B0li%C5%9Fkin,Hatt%C4%B1%20Kurulmas%C4%B1na%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20anla%C5%9Fma%20onayland%C4%B1>
- <https://abmevzuat.com/turk-devletleri-teskilati-hukümetleri-gumruk-hatti-7237/>
- <https://turkicstates.org/tr/haberler/turk-kenesi-gumruk-isbirligi-calisma-grubu-4toplantisi-ve-gumruk-idareleri-baskanlari-3toplantisi-196>
- <https://teav.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/33337/265623.pdf?sequence=1>
- <https://www.trthaber.com/haber/gundem/konseyden-turk-birligine-tdt-liderleri-semerkantta-722307.html>
- <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-devletleri-teskilati-stratejik-bir-bakis>

³ IMF, “Real GDP Growth”, erişim: 6 Eylül 2023, https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/AZE
PwC, “The Long View How will the global economic order change by 2050?”, erişim: 6 Eylül 2023, <https://www.pwc.com/gx/en/world->

[2050/assets/pwc-the-world-in-2050-full-report-feb-2017.pdf](https://www.pwc.com/gx/en/world-2050/assets/pwc-the-world-in-2050-full-report-feb-2017.pdf)

The World Bank, “Global Economic Prospects June 2023”, erişim: 6 Eylül 2023, <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/6e892b75-2594-4901-a036-46d0dec1e753/content>

- <https://www.ankasam.org/turk-devletleri-teskilati-semerkant-zirvesi-guclu-ve-butunlesmis-turk-dunyasina-dogru/>
- <https://avim.org.tr/tr/Yorum/TURK-DEVLETLERI-TESKILATI-SEMERKANT-ZIRVESI>
- <https://setav.org/assets/uploads/2022/11/R210.pdf>
- <http://adudspace.adu.edu.tr:8080/jsp/ui/bitstream/11607/3132/1/10133538.pdf>
- <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2839563>
- <https://dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrti/issue/72404/1112874>
- <https://dergipark.org.tr/en/pub/kkujebpir/issue/67132/985641>
- <https://dergipark.org.tr/en/pub/atdd/issue/73386/1220988>
- <https://www.21yyte.org/assets/uploads/files/086-108%20dunyamali.PDF>
- <https://www.gzt.com/infografik/gercek-hayat/turk-devletleri-teskilatindan-ekonomik-dayanisma-17412>
- <https://avim.org.tr/tr/Yorum/DERINLESEN-ISBIRLIGI-TURK-DEVLETLERI-TESKILATI>
- <https://www.dunya.com/kose-yazisi/imf-2022nin-karnesini-cikardi/691269#:~:text=En%20b%C3%BCy%C3%BCk%2010%20ekonomi&text=Bu%20%C3%BClkeyi%2018%20trilyon%20100,784%20milyar%20dolarla%20Fransa%20geldi.>
- https://turkicstates.org/tr/haberler/tdt-uye-devletlerinin-temsilcileri-turansezi-ziyaret-etti_2550
- <https://www.setav.org/turk-dunyasinin-ekonomik-potansiyeli/>
- <https://www.zraporu.com/kapakdosyasi/dunyanin-yukselen-gucu-turk-devletleri-teskilati/>
- <https://kriterdergi.com/dis-politika/turk-devletleri-teskilati-siyasi-ekonomik-ve-kulturel-ciktilar>
- <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-dunyasinin-ekonomik-gelecegi-2040-vizyonu>

DİPLOMATİK İLİŞKİLER ve POLİTİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER for DIPLOMATIC AFFAIRS and POLITICAL STUDIES

+90 216 310 30 40 info@dipam.org

+90 216 310 30 50 www.dipam.org

Merdivenköy Mah. Nur Sok. Business İstanbul
A Blok Kat:12 No:115, Kadıköy/İstanbul

YAZAR HAKKINDA

Aysu ŞAHİN, DİPAM Yaz Dönemi stajyeridir. Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde eğitimine devam etmektedir. İngilizce ve Korece bilen Şahin, şu an DİPAM'da Türk Devletleri Teşkilatı ve üyeleri üzerine çalışmalarını sürdürmektedir.